

Кизенко Василь,
*кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник
відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України, Україна*

ВАРІАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ ОСВІТИ СТАРШОЇ ШКОЛИ: ДОСТУПНІСТЬ, ГНУЧКІСТЬ, ВІРТУАЛЬНІСТЬ

З упродовженням новітнього методологічного підходу в навчально-виховне середовище шкіл з профільним спрямуванням зростає роль педагогічних функцій – виховання гуманістичних, соціально-професійних ідеалів (особистісні й суспільні цінності), формування соціального прагматизму учнів (принципи довіри, соціальної відповідальності, соціальної привабливості) та емоційного інтелекту (внутрішньо-особистісний, міжособистісний, соціальний).

Вагомими є досягнення зарубіжної педагогічної науки і практики з проблеми формування і реалізації варіативного освітнього компонента. Загальноосвітні навчальні заклади зарубіжних країн доміри автономно створюють навчальні плани, програми і підручники, що стимулює творчу активність педагогічних колективів.

У старшій школі розвинених країнах світу реалізується широкий спектр курсів за вибором і факультативів. Як правило, ці форми занять не обмежуються рамками базових освітніх галузей (англійська мова, математика, історія, наука, іноземна мова). Пропоновані учням курси за вибором і факультативи відображають інтереси підлітків, формують і вдосконалюють навчальні вміння та безпосередньо пов'язуються з майбутнім кар'єрним зростанням. З кожного погляду вони не потребують багато часу або роботи на відміну від базових курсів. Наприклад, інтегровані математичні та онлайн-уроки є найновішими в мультимедійному навчанні, а саме: віртуальні лабораторії, аватари, анімації, інтерактивна графіка. Анімовані підручники й онлайн-програми уможливають живе навчання. Інтерактивне навчальне середовище забезпечує учнів від ризиків для здоров'я під час роботи в мережі Інтернет [7].

Скеровуємо увагу на навчальну діяльність Connections Academy, у якій здобувають віртуальну освіту американські старшокласники. Цей навчальний заклад опікується безоплатними онлайн-овими державними школами для учнів K-12 класів. Більшість шкіл, які

підтримує Асоціація Connections, акредитовані одним із шести регіональних акредитаційних агентств. Інтернет-школи працюють задля досягнення спільної (разом з батьками) мети – сформування готовності учнів до дорослого життя. Якщо учні, сім'ї та співробітники освітнього закладу працюють як одна спільнота, то учні домагаються успіху у навчанні. До завдань Інтернет-шкіл належить: допомагати учням за безпечного широкоохопного онлайн-режиму розробляти власні стратегії успіху, розвивати сильні сторони особистості; формувати персоналізовану шкільну онлайн-спільноту; налагоджувати зв'язки між учителями й учнями, батьками і вчителями, а також учнями і їх однолітками.

Для розв'язання проблеми диференціації змісту освіти у старшій школі США здійснюються такі підходи: навчання на рівнях (потоки і групи); відбір і поглиблене вивчення деяких предметів із метою кращої підготовки групи учнів до навчання у ВНЗ певного профілю.

Сучасні дослідження диференційованого навчання американських учених (Е.Елліс, К.Томлінсон й ін.) ґрунтуються на принципових положеннях, а саме: сприяння фаховому самовизначенню та навчальній мотивації учнів; оцінювання рівня підготовки учня; об'єднання учнів відповідно до їхніх індивідуально-типологічних особливостей; навчання учнів у зоні проксимального розвитку (розбіжність між рівнями теперішнього і потенційного розвитку дитини) тощо [6, с. 19].

Досвід розвитку освіти в зарубіжних країнах свідчить про широку зовнішню і внутрішню диференціацію ЗНЗ (Німеччина – мінімізація змісту освіти, профорієнтація; Франція – профорієнтація в старшій школі; Японія – рання профорієнтація; США – спіральні програми; Велика Британія – добровільний вибір профілю навчання, тьюторське виховання). В американських регіональних коледжах відкритого типу варіативний освітній компонент відіграє вагомий роль. Ці заклади пропонують школярам десятки навчальних програм для оволодіння естетичними та практично корисними знаннями. У межах кожної програми слухачі вибирають один або кілька короткотермінових курсів. Показово, що викладачами коледжів є фахівці, які мають дво- або багатопрофільну підготовку, ступені магістра або доктора наук, стаж академічної роботи, ліцензії спеціалізованих рад штатів, досвід офіційної чи приватної практики.

Отже, за головну мету старшої школи в зарубіжних країнах ставиться індивідуалізація розвитку особистості учня, розкриття його потенціалу, задоволення потреб національної економіки у кваліфікованих працівниках, соціальна інтеграція, формування активного громадянина, закладання основ для його навчання протягом усього життя [4].

Слушно гадати, що трансформація європейського освітнього простору, реформування середніх навчальних закладів у передових країнах світу вимагають від українського громадянського суспільства здійснення адекватних кроків для інноваційного розвитку вітчизняної школи. Пріоритетність дидактичних функцій варіативного освітнього компонента зумовлюється освітніми цілями кожного ступеня навчання, а також особливостями учнівського контингенту конкретного ЗНЗ.

Дослідження проблеми варіативності змісту освіти старшої школи дало змогу виокремити її принципи – відповідності змісту освіти рівневі сучасної науки, урахування змістової і процесуальної сторін навчання при конструюванні змісту навчального матеріалу, структурної єдності змісту освіти на різних рівнях його формування із завважуванням особистісного розвитку учня, що передбачає взаємозв'язок і пропорційність компонентів змісту освіти. Акцентуємо на важливості загальних дидактичних функцій курсів за вибором у здійсненні допрофільної підготовки і профільного навчання. Під цим кутом зору розглядається низка провідних дидактичних функцій – інноваційного навчання, індивідуальної орієнтованості змісту освіти, аксіологічно-культурологічну функцію шкільної освіти, всебічного розвитку особистості, корекційно-адаптивну функцію на основі рефлексії, особистісно-розвивальну функцію на основі мотивації, структурно-функціональної єдності елементів базового і варіативного освітнього компонентів, здатності учня до самостійного засвоєння знань та інформації на міжпредметній та інтеграційній основі, навчання і виховання учнів відповідно до їхніх природних здібностей та ін. [1–3; 5].

Маємо підстави вважати, що аналіз виховної значущості навчального матеріалу допомагає виокремити поняття, які формують науковий світогляд, ідейні, моральні й естетичні переконавання учнів та пов'язують зміст освіти у програмах і підручниках із фактами реального життя. Не менш важливим є дидактичний аналіз

навчального матеріалу, який виконується на завершальному етапі підготовчої роботи вчителя до проведення факультативних занять.

Покладаємо надії зрушити загал педагогічних колективів ЗНЗ на повноправну реалізацію варіативного освітнього компонента, зважаючи на потребу в підпорядкуванні їхньої навчально-методичної роботи меті функціонування профільно спрямованих шкіл, упровадженні в освітній процес наукових розробок і передового досвіду в галузі варіативної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Васьківська, Г. О.* Формування комунікативної компетентності старшокласників на основі засвоєння системи знань про людину / Г. О. Васьківська // Українська мова і література в школі. – 2012. – №2 (96). – С. 52–58.
2. *Кизенко, В. І.* Відбір змісту освіти для старшої школи й відображення його у програмах і підручниках / В. І. Кизенко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.: голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2015. – Вип. 15. – Ч. 1. – С. 276–288.
3. *Косячук, С. В.* Технологічний підхід к процесу формування цінностно-смысловых ориентаций старшекласников / С. В. Косячук / Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, Chişinău // Univers Pedagogic. – 2014. – № 1(41). – С. 53–60.
4. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти : кол. монографія / [Г. С. Єгоров, М. Ю. Красовицький, О. І. Локшина та ін. ; за ред. О. І. Локшиної] ; Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Богданова А. М., 2006. – 228 с.
5. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. Е. Трубачева, С. П. Бондар, Л. А. Липова, О. В. Барановська, С. В. Косячук, Н. В. Захарчук] ; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. – К. : Пед. думка, 2015. – 288 с.
6. *Шпарик, О. М.* Концептуальні підходи американських учених до проблеми диференціації навчання та її забезпечення / Оксана Михайлівна Шпарик // Укр. пед. журн. – 2017. – № 1. – С. 16–25.
7. High School Program Curriculum. [Online]. – Available: <http://www.keystoneschoolonline.com/high-school/curriculum.html>. Accessed on: Jun. 08, 2017.